

Magne N

W.
til overføring - Indvikling
2/4.70
Es

Oslo, den 3. april 1970.

Kjære Andreas Cappelen

Jeg må be om unnskyldning for at jeg har drøyet så lenge med å gi en reaksjon på ditt brev av 14. mars angående Hambro-ordningen. Men da du i brevet bebuder at du vil legge fram et forslag til uttalelse på det kommende representantskapsmøte i mai, synes jeg at jeg burde ta en lang "funderare" før jeg svarte deg.

La meg først slå fast på ny at jeg, og for øvrig også de andre medlemmer av direksjonen, hele tiden har mislikt ordningen, og at vi er engstelige for pågang om å få den forlenget og kanskje endog utvidet. Enhver støtte som kan hindre dette, vil derfor være velkommen.

Men slik som ditt forslag er formulert og begrunnet, kan det vanskelig oppfattes annerledes enn som uttrykk for mistillit til direksjonen. Regjeringen er også trukket inn, og det vil også kunne legges det i forslaget at det skal kunne danne grunnlag for en politisk aksjon mot regjeringen.

Til dette siste duger saken i hvert fall ikke. Hambro-ordningen ble nemlig knesatt i prinsippet allerede mens du selv var finansminister.

Det ble fra Verkstedsforeningen gjort henvendelse til Finansdepartementet allerede i slutten av 1964. Det fant sted flere konferanser våren 1965 om de finansieringsproblemer som skipsbyggingsindustrien ville stå overfor. Ved å gå gjennom arkivene i Finansdepartementet vil du sikkert kunne finne materiale om disse samtaler.

Min hukommelse er dessverre ikke så god som tidligere; men jeg skulle formode at vi to også har hatt samtaler om denne sak på vårparten 1965. Det ble i hvert fall i Finansdepartementet utarbeidet oversikter over skipsverkstedenes planlagte leveringer og ordrebestand og over de finansieringsbehov som forelå.

Slike oversikter, datert 14. juni 1965, basert på situasjonen pr. 30/4 1965, ble fremlagt av Finansdepartementets

folk på møte i Samarbeidsnemnda den 17. juni 1965. Jeg legger
ved en fotostatokopi av referatet fra dette meget viktige møte.
Som du vil se, var det finansråd Erichsen som la fram disse
oversikter og kommenterte dem.

Jeg skisserte deretter det opplegg som senere har
gått under navn av "Hambro-ordningen". Jeg presiserte også
forutsetningene for den, blant annet at en økning av bygge-
volumet gjennom kapasitetsutvidelse ikke ville kunne påregnes
finansiert. Ellers går jeg ut fra at referatet i seg selv
er så utførlig at det vil gi deg de nødvendige informasjoner
uten en videre gjennomgåelse her.

Jeg vil bare få lov å feste oppmerksomheten ved det
som står på side 6, som gjengivelse av et innlegg fra
finansråd Erichsen:

"Finansdepartementet så det imidlertid som rimelig at
myndighetene innenfor den ramme som nåværende kapasitet
satte, gav tillatelse til de nødvendige låneopptak uten-
lands, og at en bidrog til å legge forholdene til rette
for slike låneopptak."

Denne siste bemerkning gjaldt den skisserte ordning
med Hambros Bank.

Jeg presiserer dette fordi de neste linjer i referatet
kanskje kunne gi grunnlag for feiltokning når det står:

"En måtte imidlertid ikke bygge på at staten skulle gi
garanti ved slike låneopptak, eller at Norges Bank skulle
tre inn og skaffe midler til veie."

Denne siste bemerkning kunne forstås dithen at
Erichsen tok avstand fra Hambro-ordningen. Men det han hadde
i tankene, og som vi også selv hadde avslått å medvirke til,
var det forslag som var lansert av Mossige i Creditbanken i
en artikkel i N.H. & S.T., om at de gjeldsdokumenter som verk-
stedene fikk, skulle kunne diskonteres i Norges Bank på samme
måte som ordningen var i Danmarks Nationalbank.

Finansråden var således fullt oppmerksom på hva som
skulle skje. Jeg vet ikke hvorledes denne saken er blitt be-
handlet videre i Finansdepartementet; men jeg går ut fra at en
så viktig sak ikke ble avgjort på embetsmannsnivå, men at den
også ble forelagt for deg. Om den senere er behandlet i
regjeringen, vet jeg ikke. Det vil vel i tilfelle fremgå
av regjeringsprotokollene.

Direktør Børresen i vår valutaavdeling mener for øvrig bestemt at Erichsen var nede hos meg i begynnelsen av august for å drøfte gjennomføringen av denne Hambro-ordningen.

Det kan naturligvis hevdes at den opprinnelige Hambro-ordningen etter hvert er blitt langt mer omfattende enn opprinnelig forutsatt. Men det rører vel ikke ved selve de prinsippsspørsmål som du reiser i ditt brev.

For så vidt virkningene på vår valutalikviditet angår, må en påpeke at våre valutabeholdninger er blitt mer enn fordoblet siden 1965. De beløp som senere er bundet gjennom Hambro-ordningen, representerer bare en forholdsvis liten del av den tilvekst som har foregått i de samlede valuta-beholdninger. Til tross for bindingen er således vår likviditet reelt sett betydelig bedre nå enn den var i 1965.

Jeg tror heller ikke at bindingen av en del av våre valutabeholdninger ville ha blitt et så viktig spørsmål som du gjør det til, hvis renteutviklingen ikke var blitt ganske annerledes enn en forestilte seg i 1965. Særlig rentestigningen ute i de siste to år har ført til at subsidielementet er blitt ganske betydelig.

På den annen side hadde verkstedene et rimelig krav på å vite hvor de stod når det gjaldt å inngå kontrakter om leveranser for flere år framover. Som du vil se av referatet fra Samarbeidsnemndas møte den 17. juni 1965, fremhevet også Erichsen at det var nødvendig allerede da å finne en løsning for finansieringsproblemene i 1967 og 1968.

Når det gjelder renteutviklingen, må vi alle innrømme at vi har tatt feil. Det går naturligvis an å si at vi burde ha vært mer forutseende; men jeg undrer meg på hva du selv ville ha svart om du i 1965 var blitt spurt om hva renteutviklingen ville bli fra 1965 til 1970.

Nettopp fordi subsidielementet etter hvert blir mer fremtredende på grunn av den utenlandske renteoppgang, foreslo jeg i mitt notat til Industriministeren av 29/11 1967 at saken burde forelegges Stortinget med forslag om at det ble bevilget et rentetilskott på 5 mill. kroner etter mønster av den hollandsk ordning.

Dette forslag ville altså ikke Regjeringen følge. Jeg vil være så freidig å tilføye at jeg skal være sikker på at om det var Gerhardsens regjering som hadde fortsatt, og du også fremdeles hadde vært finansminister, ville dere på samme måte ha kviet dere for å gå til Stortinget med saken med forslag om en åpen subsidiering.

Men om en nå lar spekulasjoner av denne art falle, står tilbake at statsministeren i den regjering du selv satt i, var med på drøftelsene og beslutningen i direksjonen.

Hans Borgen var både Odelstingspresident og formann i Stortingets industrikomité. Det tredje stortingsvalgte medlem, Erling Petersen, var og er som kjent også medlem av Stortingets utenriks- og konstitusjonskomité.

Et flertall av direksjonens medlemmer var således medlemmer av Stortinget.

Ditt forslag vil gå ut på en kritikk av tre meget fremtredende medlemmer av Stortinget over at de har medvirket til at "Regjeringen har misbrukt Norges Bank", at "Regjeringen har ført Stortinget bak lyset", og at arrangementet representerer "en så åpenbar illojalitet overfor konstitusjonen at fremgangsmåten kommer i direkte i strid med den".

Når det så gjelder forholdet til bankens egne organer, har protokollkomitéen på vanlig måte hatt adgang til å gjøre seg kjent med direksjonsprotokollen for disse sakers vedkommende.

Jeg har to ganger informert den faste komité om disse ordninger.

Jeg vet ikke hvilke standpunkter Stortinget ville ha inntatt om saken var blitt forelagt. Men i betraktning av ^{at} denne sektor sysselsetter direkte over 20.000 mann og indirekte gjennom underleveranser over 30.000 mann, skal jeg være temmelig sikker på at Stortinget ikke ville ha gjort noen innvendinger mot ordningene.

Når du synes å være av den oppfatning at heller ikke Stortinget kunne gi sin tilslutning ved en plenumsbeslutning, kan jeg ikke følge deg. Norges Bank fører ikke noen selvstendig tilværelse i den forstand at vi skal forvalte midler som i enhver henseende skulle være Norges Banks eiendom.

Uten å trekke parallelliteten så langt vil jeg peke på at valutaloven av 1951 er blitt brukt til andre formål enn den egentlig tok sikte på. Det er helt på det rene at en har brukt den til å verne om næringsinteresser her i landet, og at en også har brukt den til å hindre uønsket infiltrasjon fra utenlandske kapitalinteresser.

Dette er gjort etter at det i sin tid ble drøftet med representanter for de forskjellige politiske partier i Stortinget hvorledes en skulle kunne bruke denne loven. For å anvende ditt eget uttrykk kan ikke representanter for andre politiske partier, og i vårt tilfelle heller ikke finanskomitéen og industrikomitéen, "legalisere" noe i den forstand at loven endres. Men en kan få bidrag til fortolkning av loven. Partiene kan også forplikte seg til å avstå fra å øve kritikk eller gjøre politisk ansvar gjeldende.

I det tilfelle vi her har for oss, dreier det seg om en forvaltnings sak, hvor formkravet i relasjon til konstitusjonen dog er mindre viktig enn i de tilfelle hvor en lov etablerer rettigheter og forpliktelser for norske borgere.

Jeg tror heller ikke at din oppfatning av hjemmelsprospørsmålet er holdbar. Den gang loven av 1892 ble utformet, tenkte ingen på slike situasjoner. Men det må vel innrømmes at verden har endret seg ganske mye siden den tid, og at vi på en rekke felter har måttet ta konsekvensen av denne utvikling. Det gjelder også Norges Banks forskjellige disposisjoner. Blant annet gjelder det vår medvirkning til internasjonale støtteordninger som var fullstendig ukjent for 70-80 år siden. Også gjennom disse har vi bundet midler i forståelse med Regjeringen.

Om en forsøker å tolke loven i samsvar med de økonomiske realiteter i dag, må en legge et helt annet innhold i loven om Norges Bank enn en kunne gjøre i 1892.

Norges Banks ledelse er ikke den eneste som har måttet ta konsekvensen av en slik utvikling. Som jeg også tidligere har påpekt, har man tilsvarende ordninger i en rekke land. Det gjelder bl.a. i Danmark, hvor Nationalbanken har gjennomført en ordning etter de prinsipper som Mossige har forfektet, nemlig ved en rediskontering av papirer.

Englands Bank har gjennomført en rekke ordninger uten at noen har vært i tvil om dens adgang til å gjøre dette i forståelse med Regjeringen. Jeg nevner uttrykkelig Englands Bank fordi loven av 1892 er bygd på modell av den engelske sentralbanklovgivning.

Siden ditt forslag i virkeligheten uttrykker en mistillit til direksjonen, vil jeg ikke egentlig komme med noen henstilling til deg om å frafalle forslaget. Men jeg må be om tillatelse til å vise denne vår korrespondanse til de øvrige medlemmer av direksjonen. For med den utvikling denne sak har tatt, har de øvrige direksjonsmedlemmer et rimelig krav på å få kjennskap til klager som vil bli fremsatt mot den. Spesielt er det ønskelig at jeg kan få vise denne korrespondanse til Einar Gerhardsen. Jeg tror for øvrig at det ville være hensiktsmessig at han fikk se dokumentene først som grunnlag for en samtale med deg om håndteringen av denne sak.

Jeg tror nå for mitt vedkommende at det ville være best for alle parter at du ikke fremla noe forslag som representantskapet skulle måtte stemme over. Jeg er langt fra sikker på at du ville få et flertall med deg i denne sak. Om du så ville forfølge den videre overfor offentligheten, kunne en sikkert få til mye diskusjon. Men om dette ville være til gagn for noen, kan kanskje være mer tvilsomt.

En protokolltilførsel i forsiktige ordlag kunne være gunstig som et middel til å stanse forsøk på å få Hambro-ordningen forlenget. Det er etter mitt skjønn det viktigste. Men å søke å oppnå formål utenfor dette ville jeg fraråde. De faktiske opplysninger som jeg har gitt i begynnelsen av dette brev, kunne gi en kraftig baksmell.

Hvis du fremdeles har behov for en reaksjon mot direksjon og regjering, kunne du kanskje gjøre det i muntlig form og så nøye deg formelt med å legge fram et forslag som vil kunne få tilslutning både av direksjon og av medlemmene av representantskapet. Jeg legger ved et utkast til et slikt forslag. Som du ser, vises det til en uttalelse som direksjonen skal avgi til Handelsdepartementet om valutasituasjonen. Utkast til uttalelse vil bli fremlagt på direksjonsmøtet den 10. april.

Til din orientering vedlegger jeg et eksemplar av
utkastet.

Med vennlig hilsen
Erik Brofoss

Byrettsjustitiarius Andreas Cappelen,
4000 STAVANGER:

+ Vedlagt notat
av 29/11-67
Finansieringsproblemer
i skipsbyggingsindustrien

utkast
3/4 1970

Mappe N

På grunnlag av direksjonens redegjørelse av ... april 1970 vedrørende Hambro-ordningen, vil representantskapet gi sin tilslutning til direksjonens tilråding i brev av 10. april 1970 til Handelsdepartementet om at denne ordning bør avvikles.

Representantskapet legger i likhet med direksjonen vesentlig vekt på at Norge i de kommende år vil stå overfor en betydelig endring i valutasituasjonen sammenliknet med de tre siste år.

I nasjonalbudsjettet for 1970 regnes det med et betydelig underskudd på driftsbalansen, og ifølge langtidsprogrammet ventes dette underskudd ikke bare å fortsette, men endog å øke i de kommende år.

En er oppmerksom på at en betydelig del av underskuddet vil bli automatisk finansiert gjennom opplåning på skib. Men det kan by på vanskeligheter å finansiere det resterende underskudd. Under disse perspektiver vil det være nødvendig å søke både å øke de offisielle valutaeserver og å bedre deres likviditet gjennom en avvikling av Hambro-ordningen.

Et viktig formål med Hambro-ordningen har vært å sikre skipsbyggingsindustrien et fast grunnlag for å gjøre det mulig for den å møte konkurransen fra andre lands verksteder om nye kontrakter basert på langsiktig kredittgivning. Men med den renteutvikling som har foregått på de internasjonale kapitalmarkeder, har Hambro-ordningen fått karakter av en betydelig subsidieordning via Norges Bank.

Spørsmålet om hvorvidt en slik støtte er nødvendig, og i hvilke former den bør gis, bør henhøre under Stortinget. En viser til at direksjonens formann allerede i et notat av 29/11 1967 til Industridepartementet rådde Regjeringen til å legge saken fram for Stortinget med forslag om en bevilgning av et rentetilskudd.